

**Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»**

Херсонської обласної ради

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 26

ХЕРСОН

2015

УДК 37.013

ББК 74 я 43

Затверджено рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України (наказ № 747 від 13 липня 2015 р.).

Рекомендовано до друку вченю радою Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (протокол № 5 від 17.09.2015 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Іван	БЕХ	доктор психологічних наук, професор (Україна)
Євдокія	ГОЛОБОРОДЬКО	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Віктор	ОЛІЙНИК	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Василь	КУЗЬМЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, головний редактор (Україна)
Марія	ПЕНТИЛЮК	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Григорій	ПУСТОВІТ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Галина	САГАЧ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Ніна	СЛЮСАРЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, відповідальний секретар (Україна)
Нада	БАБІЧ	доктор педагогічних наук, професор (Хорватія)
Бажена	МУХАЦКА	доктор педагогічних наук, професор (Польща)
Раїса	СЕРЬОЖНИКОВА	доктор педагогічних наук, професор (Росія)
Олександр	ТЕСЛЕНКО	доктор педагогічних наук, доктор соціологічних наук, професор (Казахстан)
Анатолій	ЗУБКО	кандидат педагогічних наук, професор (Україна)
Ірина	ЖОРОВА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Юлія	КУЗЬМЕНКО	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Сергій	МОЇСЕЄВ	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Нatalія	ТЕРЕНТЬЄВА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Галина	ЮЗБАШЕВА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Олена	КОХАНОВСЬКА	кандидат педагогічних наук (Україна)

РЕЦЕНЗЕНТИ: Євген АЛЕКСАНДРОВ – доктор педагогічних наук, професор (Росія);;

Микола ПАНТЮК – доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Педагогічний альманах : збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. –
Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. – Випуск 26. – 319 с.

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики загальноосвітніх навчально-виховних закладів, професійно-технічних навчальних закладів, вищих начальних закладів I-II і III-IV рівнів акредитації висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти модернізації сучасної освіти. Упровадження висвітлених на сторінках збірника наукових праць матеріалів сприятиме вирішенню різноманітних проблем сучасної загальноосвітньої та професійної школи.

Для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної освіти.

Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, точність фактів, цитат, інших відомостей, за порушення авторських прав будь-яких юридичних і фізичних осіб, а також за використання даних, що не підлягають публікації у відкритому друці. Думки авторів можуть не співпадати з думкою редакції. Передрук матеріалів допускається тільки з письмового дозволу редакції. При використанні матеріалів, опублікованих в «Педагогічному альманасі», посилання на збірник наукових праць обов'язкове.

Зміст

Розділ 1. ТЕОРИЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	9
ерезівська Л. Д. В. О. Сухомлинський про читання як засіб формування	
дультури духовних потреб дитини.....	10
їдогуш А. М. Вектор духовності в ієрархії потреб особистості в сучасних	
едагогічних вимірах і спадщині В. Сухомлинського	16
їчек Н. П. Ідея вивищення потреб людини в етико-педагогічній концепції	
Сухомлинського.....	23
авгородня Т. К., Стражнікова І. В. Теоретико-методичні основи виховання	
ультури потреб дитини в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського	30
Мешко Г. М., Мешко О. І. В. Сухомлинський про емоційне благополуччя учнів у школі.....	36
Іанасенко Е. А., Цвяткова Г. Г. Духовні потреби молодшого школяра	
к надбання особистості	41
Іоніманська Т. І. Виховання духовних потреб дитини у педагогічній	
падщині В. Сухомлинського	46
Редяєва В. Л. Формування духовних потреб дитини в сімейній	
педагогіці В. Сухомлинського	51
Соружа Л. Л. Взаємозв'язок матеріального і духовного у педагогічній	
падщині В. Сухомлинського	57
Поробура І. М Розвиток духовних потреб дитини в педагогічній спадщині	
І. Сухомлинського.....	62
Желан Г. В. Виховання культури потреб і бажань особистості як основа	
морального виховання у спадщині В. Сухомлинського	68
Іаліток Л. М. Виховання культури потреб особистості через призму ідей	
В. Сухомлинського (науково-бібліографічне дослідження)	74
Карпенко М. І. Формування потребнісно-мотиваційного та емоційно-вольового блоків	
культури здоров'я школярів (з досвіду роботи В. Сухомлинського)	79
Кириченко В. Г. Розвиток духовних потреб молоді у процесі організації	
позааудиторної роботи (за матеріалами праць В. О. Сухомлинського).....	86
Коваленко О. В. Розвиток духовних потреб і бажань дитини у психолого-педагогічній	
падщині В. Сухомлинського	92
Наумов Б. М. В. О. Сухомлинський про потреби творчої діяльності учнів	
у контексті побудови цілісної педагогіки	99
Рощін І. Г. Виховання культури потреб учнів в системі фізичної підготовки	
у педагогічних поглядах В. Сухомлинського	106
Січко І. О. Формування в молодших школярів культури поведінки у природі	
за засадами спадщини В. О. Сухомлинського	111
Соколовська О. С. Виховання культури потреб особистості засобами	
судожньо-естетичного пізнання світу	116
Стребна О. В. Конструенти громадянського виховання молодших школярів	
у педагогіці В. Сухомлинського.....	123
Філімонова Т. В. Потреба людини в людині у спадщині В. Сухомлинського	130
Шевцова І. В. Основні аспекти трансформації потреб у зовнішньо реалізовану	
поведінку особистості.....	136
Шевцова Г. Г. Виховання поваги до матері як духовної потреби дитини	
у педагогічній спадщині В. Сухомлинського	141
Юркова Т. Ф. Формування морально-духовних цінностей учнів підліткового віку.....	147
Розділ 2. ТЕОРИЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	153
Кузьменко В. В. Розвиток пізнавальних потреб школярів у творах В. О. Сухомлинського	154
Савченко О. Я. Системний підхід до ознайомлення молодших школярів	
з художніми творами В. Сухомлинського.....	161

<i>Компаній О. В.</i> Погляди В. Сухомлинського на розвиток зв'язного мовлення як важливу складову пізнавальних потреб молодших школярів на уроках мови та читання	168
<i>Лютко О. М.</i> Усе нове – старе: творчі перетини М. Літмана та В. Сухомлинського	172
<i>Назаренко В. С.</i> Пізнавальні потреби як передумова розвитку інформаційних потреб дитини	176
<i>Стельмах Н. В.</i> Умови розвитку пізнавальних потреб у контексті педагогічного досвіду В. Сухомлинського.....	181
Розділ 3. ТЕОРИЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	188
<i>Голобородько Є.П.</i> В. Сухомлинський. «Сто порад учителеві» (Частина II): із досвіду використання в умовах інноваційних освітніх технологій	189
<i>Слюсаренко Н. В., Кульбацька М. В.</i> Потреба у спілкуванні як основа суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу у вищій школі (у контексті ідей В. Сухомлинського)	196
<i>Ящук І. П.</i> Активне педагогічне співробітництво в авторській навчально-виховній системі В. Сухомлинського	203
<i>Гергуль С. М.</i> Самоосвіта вчителя як джерело формування в учнів потреби читання (на матеріалі педагогічної спадщини В. Сухомлинського)	209
<i>Кузьменко Ю. В.</i> Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського як чинник розвитку потреб у становленні професіоналізму педагогів.....	215
<i>Луцюк А. М.</i> Педагогічна культура у творчій спадщині Василя Сухомлинського	220
<i>Ляшенко У. І.</i> Реалізація потреб самовдосконалення майбутніх фахівців морського профілю в контексті ідей В. Сухомлинського	225
<i>Моїсеєв С. О.</i> Підвищення професійної майстерності вчителя у Павліській середній школі..	230
<i>Чумак Л. В.</i> Методичні аспекти професійної майстерності вчителя літератури в контексті педагогічних ідей В. Сухомлинського	237
Розділ 4. ТЕОРІЯ ЗМІСТУ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ	245
<i>Корольова І. І.</i> Проблема формування духовних потреб у майбутніх менеджерів освітньої галузі у спадщині В. Сухомлинського	246
<i>Одайник С. Ф.</i> Використання в роботі директора школи ідеї гуманістичного виховання В. Сухомлинського	250
Розділ 5. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА	257
<i>Антонець Н. Б.</i> В. Сухомлинський у полеміці щодо створення шкіл-інтернатів	258
<i>Жорова І. Я., Криницький Є. А.</i> Реалізація гуманістичних ідей В. Сухомлинського у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників	265
<i>Савченко Т. О.</i> Роль соціального педагога у вихованні культури потреб і бажань дитини	269
Розділ 6. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	276
<i>Петренко О. Б.</i> Виховання «культури потреб» за В. Сухомлинським: спроба історико-педагогічної рефлексії	277
<i>Міхно О. П.</i> Протоколи психологічного семінару Павліської школи як джерело дослідження поглядів Василя Сухомлинського на проблему виховання культури потреб учня.....	283
<i>Олешко П. С.</i> Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського в освітньому просторі Волині .	291
<i>Санівський О. М.</i> Проблема культури потреб у творчій спадщині В. Сухомлинського.....	298
<i>Сараєва О. В.</i> Урахування духовних потреб дитини – ключова ідея педагогічної системи В. Сухомлинського	303
<i>Янченко Т. В.</i> Оцінка освітніх потреб дитини (20-ті роки ХХ ст.) у контексті спадщини В. Сухомлинського	309
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	316

Municipal Higher Educational Institution
«Kherson Academy of Continuing Education»
of Kherson Regional Council

**PEDAGOGICAL
ALMANAC**

PROCEEDINGS

ISSUE 26

KHERSON

2015

УДК 37.013

ББК 74 я 43

Approved by the Ministry of Education and Science Higher Attestation Board decision (order № 747 dated of 13.07.2015).

The proceedings were recommended for publishing by the Scientific Council of Municipal Higher Educational Institution «Kherson Academy of Continuing Education» of Kherson Regional Council (protocol № 5 dated 17.09.2015).

EDITORIAL BOARD:

Ivan	BECH	doctor of psychological sciences, professor (Ukraine)
Yevdokiia	GOLOBOROD'KO	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Victor	OLIINYK	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Vasyl	KUZMENKO	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
		doctor of pedagogical sciences, professor, head editor (Ukraine)
Mariia	PENTILUK	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Hryhorii	PUSTOVIT	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Halyna	SAGACH	doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Nina	SLYUSARENKO	doctor of pedagogical sciences, professor, executive editor (Ukraine)
Nada	BABICH	doctor of pedagogical sciences, professor (Croatia)
Bazhena	MUKHATSKA	doctor of pedagogical sciences, professor (Poland)
Raiisa	SEREZHNIKOVA	doctor of pedagogical sciences, professor (Russia)
Oleksandr	TESLENKO	doctor of pedagogical sciences, doctor of sociological sciences, professor (Kazakhstan)
Anatolii	ZUBKO	candidate of pedagogical sciences, professor (Ukraine)
Iryna	ZHOROVA	candidate of pedagogical sciences, associate professor (Ukraine)
Yuliya	KUZMENKO	candidate of pedagogical sciences, associate professor (Ukraine)
Serhii	MOISEEV	candidate of pedagogical sciences, associate professor (Ukraine)
Nataliia	TERENTIEVA	candidate of pedagogical sciences, associate professor (Ukraine)
Halyna	YUZBASHEVA	candidate of pedagogical sciences, associate professor (Ukraine)
Elena	KOKHANOVSKAYA	candidate of pedagogical sciences (Ukraine)

REFEREES: Yevhen ALEKSANDROV – doctor of pedagogical sciences, professor (Russia);
Mikola PANTYUK – doctor of pedagogical sciences, professor (Ukraine)

Pedagogical almanac: Proceedings / editorial board V. V. Kuzmenko (head editor) and others. – Kherson : MHEI «Kherson Academy of Continuing Education», 2015. – Issue 26. – 319 p.

The proceedings include research works of famous scholars, secondary school teachers, vocational school teachers, higher educational institutions of I-II and III-IV accreditation levels lecturers. The articles clarify theoretical and applied aspects of modern education. Application of research works published in the proceedings will promote solutions of various modern secondary and vocational school problems.

The proceedings are recommended for scholars, researchers, secondary school teachers, vocational school teachers, higher educational institutions of I-II and III-IV accreditation levels lecturers, post-graduate educational institutions lecturers.

The authors hold responsibility for data authenticity, data, quotations and other information accuracy, infringement of copyright of legal person and individual, use of information not subject to free publishing. Reprint of materials is allowed by the editorial board written permission only. Reference to the proceedings is obligatory in case of use of materials published in «Pedagogical Almanac».

CONTENTS

UNIT 1. THEORY AND METHODS OF THE UPBRINGING PROCESS ORGANISATION	9
<i>Berezivska L. D. V.</i> Sukhomlynskyi's ideas about reading as a means of child's spiritual culture needs development	10
<i>Bogush A. M.</i> The personality's needs' hierarchy spirituality vector in the current pedagogical demensions and V. Sukhomlynskyi's pedagogical heritage.....	16
<i>Dichek N. P.</i> Idea of rise of man's needs in ethical and pedagogical conception of V. Sukhomlynskiy	23
<i>Zavgorodniy T. K., Strazhnikova I. V.</i> Theoretical and methodological foundations of upbringing of cultural needs of child in pedagogical heritage of Vasil Sukhomlynskiy.....	30
<i>Meshko H. M., Meshko O. I. V.</i> Sukhomlynskyi about emotional well-being of pupils at school.....	36
<i>Panasenko E. A., Tsvetkova G. G.</i> Spiritual needs of junior schoolchild as property of personality...41	
<i>Ponsmanska T. I.</i> Upbringing of child's spiritual requirements in V. Sukhomlynskii's pedagogic heritage.....	46
<i>Fedyaeva V.L</i> Forming of spiritual needs of a child in family pedagogy of V. Sukhomlynskiy	51
<i>Khoruzha L L.</i> The materialistic and spiritual interconnection in the pedagogical heritage of Vasyl Sukhomlynskyi	57
<i>Shorobura I. M.</i> Components of pedagogical system of V. Sukhomlynskiy	62
<i>Belan H.V.</i> Upbringing of culture of needs and desires of personality as basis of moral education in heritage of V. Sukhomlynskiy	68
<i>Zalitok L.M.</i> Upbringing of culture of needs of individuality through prism of ideas V. Sukhomlynskiy (scientific and bibliographic research).....	74
<i>Karpenko M. I.</i> Forming of requirement and motivational, emotional and volitional blocks of culture of health of schoolchildren (from the experience of work of V. Sukhomlynskiy).....	79
<i>Kyrychenko V. G.</i> Development of spiritual needs of youth in the process of organization of extracurricular work (based on V. Sukhomlynskiy's works)	86
<i>Kovalenko E.V.</i> P Development of spiritual needs and desires of a child in psychological and pedagogical heritage of V. Suhomlynskiy	92
<i>Naumov B. M. V. A.</i> Sukhomlynskiy about pupils' creative activities in building up the holistic pedagogy context	99
<i>Roshchin I. G.</i> Cultural education needs of pupils in physical preparations in pedagogical views V. Sukhomlinsky	106
<i>Sichko I.O.</i> Formation of nature's culture behavior in primary school children on V.A.Sukhomlinsky heritage.....	111
<i>Sokolovskaya A. S.</i> Personal needs' culture education by means of the artistic-aesthetic world cognition	116
<i>Strebna O.V.</i> Components of civic upbringing of junior schoolchildren in pedagogics of V.Sukhomlinsky	123
<i>Filimonova T.V.</i> Need man in man in the heritage of V. Sukhomlinsky	130
<i>Shvetsova I. V.</i> Main aspects of transformation of needs in externally realized behavior of personality	136
<i>Shvetsova G. G.</i> Educating the respect for the mother as child's spiritual need in the pedagogical heritage of V. Sukhomlinsky	141
<i>Yurkova T. F.</i> Forming of moral and spiritual values of pupils-teenagers.....	147
UNIT 2. THEORY AND METHODS OF THE LEARNING PROCESS ORGANISATION	153
<i>Kuzmenko V. V.</i> Development of cognitive needs of schoolchildren in works of V. Sukhomlynskiy	154
<i>Savchenko O.Y.</i> The systematic approach to the younger schoolchildren's familiarization with V. Sukhomlynskyi's fiction	161
<i>Kompaniy E.V. V.</i> Sukhomlynskiy views on development of coherent speech as an important component of cognitive needs of junior schoolchildren at lessons of language and reading	168
<i>Liutko O. M.</i> Everything new is old – Lipman's and Sukhomlynskiy's creative points of intersections	172

<i>Nazarenko V. S.</i> Cognitive needs as the beginning of a child's information technologies needs.....	176
<i>Stelmakh N. V.</i> Conditions for the cognitive needs development in the context of V. Sukhomlinskyi's pedagogical experience.....	181
UNIT 3. THEORY AND METHODS OF PROFESSIONAL STUDIES ORGANISATION.....	
<i>Goloborod'ko E. P.</i> V. Sukhomlynskiy. «One hundred tips to a teacher» (Part II): experience of use in the conditions of innovative educational technologies.....	189
<i>Slyusarenko N. V., Kulbatska M. V.</i> Necessity in communication as a principle part of subject-to-subject interaction of participants of the teaching process in a higher school (in the context of V. Sukhomlynskiy ideas').....	196
<i>Yastchuk I. P.</i> Active pedagogical cooperation in author's teaching and upbringing system of V. Sukhomlynskiy	203
<i>Gergul S. M.</i> Self-education of teacher as source of forming of pupils' need in reading (on material of V. Sukhomlynskiy's pedagogical heritage)	209
<i>Kuzmenko U.V.</i> The pedagogical heritage of V. Sukhomlynskiy as a force of developing the needs of establishing pedagogical professional	215
<i>Lutsiuk A. M.</i> Pedagogical culture in creative heritage of Vasyl Sukhomlynskiy.....	220
<i>Lyashenko U. I.</i> Realization of future marine specialists' needs in self-perfection in the context of V. Sukhomlynskiy's ideas.....	225
<i>Moiseev S. O.</i> Improvement of professional skills of teacher in school of Pavlysh.....	230
<i>Chumak L.V.</i> Methodical aspects of professional skills of literature teacher in context of V. Sukhomlynskiy's pedagogical ideas	237
UNIT 4. THEORY OF CONTENT, ORGANISATION AND MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS.....	
.....	245
<i>Koroleva I. I.</i> Problem of forming of spiritual needs of future managers of educational sphere in heritage of V. Sukhomlynskiy	246
<i>Odainyk S. F.</i> Using the work of the school principal ideas of humanistic education V. Sukhomlinskyi	250
UNIT 5. SOCIAL PEDAGOGY	
.....	257
<i>Antonets N. B.</i> V. Sukhomlinskyi in the debate on the establishment of the boarding schools	258
<i>Zhorova I. Y., Krynnitskyi Ye. A.</i> Humanistic ideas by V. Sukhomlynskiy realization in the training process of future social workers	265
<i>Savchenko T. A.</i> The role of the social educator in the child's needs and desires culture development.....	269
UNIT 6. HISTORY OF PEDAGOGY.....	
.....	276
<i>Petrenko O. B.</i> Upbringing of «culture of needs» by V. Sukhomlynskiy: attempt of historical and pedagogical reflection	277
<i>Mikhno O. P.</i> Protocols of psychological seminar of pavlyská school as a source of research views vasyl sukhomlynsky on the problem of culture upbringing of pupil needs	283
<i>Oleshko P. S.</i> Pedagogical heritage of Vasyl Sukhomlynskiy in educational space of Volhynia.....	291
<i>Sanivskyi O. M.</i> Problem of culture needs in V. Sukhomlynskiy's creative heritage	298
<i>Saraieva O. V.</i> The child's spiritual needs consideration as the main idea of V. Sukhomlinskyi's pedagogical system	303
<i>Yanchenko T. V.</i> Assessment of educational needs of a child (the 20-th years of the XX-th century) in the context of heritage of V. Sukhomlynskiy	309
INFORMATION ABOUT AUTHORS.....	
.....	316

Розділ 1

ТЕОРИЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Fedyaeva V.L.

FORMING OF SPIRITUAL NEEDS OF A CHILD IN FAMILY PEDAGOGY OF V. SUKHOMLYNISKIY

The article highlights questions about necessity of improvement of system of upbringing and education on basis of effective communication between children and parents, opposing influence of senior public institutions that requires from parents tremendous efforts that leads not only to harmonious development of children and parents to self-determination, approval of their human dignity, but to further forming of their personalities. Respect for children's personality, skills, habits, interests, hobbies in the children's team, undeniable influence of collective on personality, parenting without punishment, leading role of word and personal example of caregiver to a child is a corner stone of pedagogy of Sukhomlynskiy. Prominent author developed the conception of raise of a child based on the main pedagogical components of pedagogical and upbringing process, disclosure of each of them, finding ways to optimize their combination. As a serious warning towards forming of children's culture and relationships between pupils he considered facts of tactless and rude interference of parents in the world of a child's life. As a result it can be one of the causes of isolation and alienation of a man in his (her) adulthood. Particularly unacceptable is the dictates of parents in the field of children's communication. So the duty of parents is not to deny friendship, but to help children to define their places in the children's team, to understand the meaning of true friendship, to socialize them in contemporary society.

Keywords: baby, parenting, education, harmonious development, moral needs.

УДК 37.012+910.1 (045)

Хоружа Л.Л.*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МАТЕРІАЛЬНОГО І ДУХОВНОГО
У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДШИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті аналізується проблема взаємозв'язку матеріального і духовного, визначається їх важливість у розвитку особистості. Зрозуміти діалектику цих видів соціальної діяльності та досягти їхнього балансу на особистісному рівні людини, правильно вибудувати педагогічний процес уможливило осмислення педагогічних ідей В. Сухомлинського в контексті сучасних проблем освіти.

Розкрито сутність позиції вченого щодо діалектики і гармонізації матеріальних та духовних потреб особистості, створення відповідного освітнього середовища для їхнього розвитку, національного та духовного відродження, формування естетичних смаків, культури споживання людини.

Ключові слова: матеріальні та духовні потреби, соціальна діяльність, навчально-виховне середовище, гуманізація, культура споживання.

Трансформації, які відбулися сьогодні у всіх сферах життя суспільства, динамічні соціокультурні процеси актуалізували чимало проблем у вихованні дітей та молоді. Серед них найбільш складною є духовна спустошеність, моральний занепад частини молодих людей і одночасно домінування споживацьких цінностей, бажання матеріального благополуччя.

Питання взаємозв'язку матеріального та духовного, потреб особистості осмислювалися вченими у різні часи. Як соціальну діяльність матеріальне і духовне споживання вивчали філософи, соціологи, психологи, педагоги. Серед них слід відзначити праці К. Абульханової-Славської, В. Андрушенка, Г. Апресяна, Л. Буєвої, Л. Виготського, В. Кременя та інших учених. Особливої актуальності набуває ця проблема сьогодні, коли пріоритет матеріальних цінностей у суспільстві призвів до занепаду основних життєвих цінностей – добра, милосердя, справедливості, порядності. Шукаючи шляхів подолання цієї ситуації, важливо зануритись у праці видатних особистостей, які не тільки в теорії, а й на практиці торкалися цього питання.

© Хоружа Л.Л.

Одним із таких педагогів-практиків був В. Сухомлинський. Уся його педагогічна спадщина – це скарбниця духовності, практикум з формування в особистості загальнолюдських цінностей, духовного збагачення, привчання її до праці та створення матеріальних продуктів.

Аналізуючи взаємозв'язок матеріального та духовного в розвитку особистості, В. Сухомлинський визначав діяльнісний підхід як певну методологію вивчення цього процесу. Це дозволило вченому розглядати споживання в цілому як соціальну діяльність і як цілісне явище в сукупності його зв'язків і відносин. Сама діяльність розглядається Василем Олександровичем як феномен, який є засобом існування і розвитку особистості, процесом перетворення природної та соціальної дійсності відповідно до потреб суспільства та особистості.

Соціальна діяльність є складним явищем за своєю сутністю. Вона завжди здійснюється особистістю свідомо щодо реалізації її потреб, цілеспрямовано і включає як зовнішній (матеріальний), так і внутрішній (духовний) аспекти. Ці два аспекти перебувають у діалектичній єдності. У процесі матеріальної діяльності людина не тільки засвоює навколишній світ, виробляє матеріальні продукти для свого існування, а й реалізується духовно, задоволяючи свої потреби.

Отже, В. Сухомлинський, спираючись на таке філософське підґрунтя, в основу своїх педагогічних міркувань покладав ідею діалектики матеріального і духовного, розглядаючи їх як складові соціальної діяльності. Адже людина не просто пасивно задовольняє свої потреби, адаптується до навколишнього світу, але й перетворює його відповідно до своїх потреб, виступає в ролі активно чинного суб'єкта.

Розвиваючи цю ідею, учений актуалізує питання морального збагачення особистості у процесі створення матеріальних продуктів, наголошуючи на взаємозв'язку матеріального й духовного в житті людини. У праці, – зазначає В. Сухомлинський, – «у процесі взаємозв'язків у суспільстві формується моральне обличчя людини, її духовна культура, погляди на життя, світогляд» [4, с. 258].

Узагальнюючи різні педагогічні міркування Василя Олександровича щодо сутності духовного розвитку людини, слід зазначити, що він розглядає цей феномен як сенс буття людини, те, що підносить її, спрямовує на осiąгнення здобутків культури, формування особистісних цінностей, самовдосконалення, розширення людських можливостей. На думку видатного педагога, духовність не самоцінність – це вектор удосконалення особистості, можливість упорядкувати себе й своє ставлення до всіх життєвих об'єктів, відійти від вузькоособистісних інтересів життя та перейти до цінностей найвищого гатунку – загальнолюдських.

Ця концептуальна ідея є наскрізною в педагогічних міркуваннях В. Сухомлинського й ілюстрована в чисельних його працях. У статті «Від світу речей – до суспільства. Звідки що береться?» він стверджує, що «одним із важливих виховних завдань вчителя є те, щоб діти зрозуміли і відчули серцем: завдяки створенню матеріальних і духовних благ визначається у нашому суспільстві ставлення людини до людини, суспільне обличчя громадянина» [там само].

Учений був переконаний, що реалізація матеріальних і духовних потреб дитини, а згодом і сформованої особистості залежить від середовища, в якому відбувається її розвиток. Домінування в ньому моральних цінностей, культури спілкування, толерантності, розуміння потреб дитини – ось важливі складові процесу взаємодії з нею. В. Сухомлинський зазначав: «Дитина, яка зазнала потреби в людині, стає дуже проникливою, сприйнятливою, чутливою до навколишнього світу, до людей, до вчинків, подій, стосунків між людьми» [2, с. 147].

Зазначене є основою гармонізації матеріального й духовного споживання особистості. Якщо вивчати педагогічні ідеї В. Сухомлинського в контексті часу, то для радянського періоду характерним є збільшення виробництва, створення матеріальних продуктів, залучення змалечку дитини до праці. Для сучасного періоду розвитку українського суспільства притаманним є присвоєння суб'єктом готових продуктів.

Недаремно його називають «часом споживання». Тому спробуємо виділити з творчої та наукової спадщини педагога декілька важливих ідей щодо формування певного балансу між матеріальним і духовним споживанням особистості.

Негативним явищем нашого часу є втрата молоддю бажання сумлінно працювати. Такі соціальні проблеми, як безробіття, низька заробітна плата, відсутність соціальних перспектив і кар'єрного зростання, майже зневолили потребу молоді створювати матеріальні блага, наполегливо працювати. Більшість з молодих людей прагнуть мати значні статки, не прикладаючи значних зусиль. Реагуючи на цю серйозну проблему, відродження потребує істина, яку сповідував В. Сухомлинський, що «праця підносить, приносить людині повноту щастя, ... є сутністю самого життя» [4, с. 264]. Система виховання у школі Василя Олександровича була побудована так, що «вже у роки дитинства людина була переконана, що важливим полем діяльності, на якому вона може розкрити свої сили, творчі здібності, є чесна праця на благо суспільства» [4, с. 264].

Важливим висновком В. Сухомлинського було розуміння праці як невід'ємної складової духовного життя особистості, розкриття її індивідуальності та самобутності. «Дуже важливо, – пише вчений, щоб у роки дитинства кожна людина досягала значних успіхів в улюблений праці» [4, с. 442].

Сучасна ситуація розвитку особистості характеризується також звуженням її соціальних контактів. Соціальні мережі, чати, блоги, інтернет-простір, де діти проводять більшість вільного часу, неформальні групи та інше формують їхнє ставлення до дійсності, відповідний світогляд та моделі поведінки. Звичайно, такі реалії зумовлюють об'єктивні зміни в розвитку особистості та її потреб, середовища, в якому відбувається цей процес.

У цьому контексті, як види соціальної діяльності, матеріальне і духовне споживання особистості, на думку В. Сухомлинського, формуються в особистості в умовах широкого соціального суб'єкт-суб'єктного оточення. У це коло вчений включав: Батьківщину, природу, родину, результати праці людини тощо. Саме такий підхід дозволяє розширити зовнішні та внутрішні зв'язки дитини в класі, школі, соціумі, які спрямовані на становлення особистісних позицій, визначення сенсу життя. Про це наголошує вчений у своїх працях «Виховання громадянина», «Хрестоматія з етики», «Який слід повинна залишити на землі людина?», «Щастя та праця» та інші. Отже, розширення соціального середовища і наповнення його новим змістом уможливлює формування нових матеріальних і духовних потреб особистості.

Недаремно ця проблема стала предметом багатьох наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Так, І. Кевішас (Литва) стверджує, що важливо створювати духовне середовище для повноцінного розвитку особистості. Адже «у демократичному суспільстві виховний простір як сферу прояву духовності особистості створюють суб'єкти діяльності. А це означає, що особливості такого середовища залежать від їхньої зрілості, самовизначення та творчості» [1, с. 570].

Вимогами сучасної освіти є вже не наповнення людини новими знаннями, а її розвиток і саморозвиток. Знання швидко застарівають, а духовність сприяє розвитку таких людських потреб, як пізнання, проектування, передбачення, прагнення, усвідомлення і має такі якісні ознаки, як широта, глибина, багатозначність. Тому найважливішим у навчанні є формування в особистості необхідного рівня мотивації навчальної діяльності, ставлення до навчання як до відповідальної праці. У зв'язку з цим необхідним є введення в освіту нових структурно-змістових компонентів, як-от: зміна взаємин в освітньому середовищі, урізноманітнення та розширення форм процесу навчання тощо. Це передбачає навчання поза межами класу, зміну ролі дитини в навчальному середовищі, евристичне навчання, дидактичні ігри та інше. Оновлення системи взаємодії з учнем, форм навчання має суттєве значення у формуванні матеріальних і духовних потреб дитини, розкритті її внутрішнього потенціалу.

Звертаючись до спадщини В. Сухомлинського, можна знайти чимало прикладів організації саме такого навчально-виховного середовища для дитини. По-перше, вчений

був переконаний, що знання набуваються людиною для того, щоб мати певні переконання аби керуватися в моральних, трудових, суспільних, естетичних взаєминах з людьми, застосуватися їх у певній формі у власному житті. Саме в характері застосування знань – сутність єдності морального і розумового розвитку. Уроки під відкритим небом, уроки-подорожі та казки, гра, форми співробітництва вчителів і батьків тощо – саме такі форми розширяють можливості пізнавального розвитку дитини, формують її потреби. В. Сухомлинський стверджував, що «педагогічний ефект кожного засобу впливу на особистість залежить від того, наскільки продумані, цілеспрямовані, ефективні інші засоби впливу» [3, с. 43].

Розвиваючи думку щодо ставлення дитини до навчання, видатний педагог був переконаний, що «розумова діяльність – це праця, яка вимагає значних зусиль, сумління, вміння відмовитися від багатьох задоволень. Саме в атмосфері праці формується наполегливість, сила волі» [4, с. 312]. Критичне ставлення до досягнутих результатів, бажання удосконалити справу є важливим для майбутнього працівника будь-якої сфери.

Надзвичайно актуальною проблемою сьогодення є національна консолідація людей, їх чітко визначена громадянська позиція, національна ідентичність. Шукаючи практичні шляхи вирішення цієї проблеми, слід знову скористатися ідеями В. Сухомлинського, який звертав увагу на нерозривний взаємозв'язок процесів національного та духовного відродження, їх взаємодоповнення та взаємобагачення. Як не згадати в цьому контексті відомі чотири культу у вихованні, на які спирається педагог: культ Вітчизни, культ людини, культ книги і культ рідного слова [3, с. 204]. Саме ці чотири культу можна вважати життєдайним джерелом у формуванні духовних і матеріальних потреб дитини.

Цю ідею В. Сухомлинський проводить крізь усю свою творчість. Згадаймо, наприклад, «Хрестоматію з етики», де він визначає основні виховні домінанти особистості. У своїх літературних мініатюрах він подає їх як певні життєві правила, рекомендації:

- «Найдорожче – рідна земля» («Найдорожче»);
- «Пташки не люблять тих, хто до них байдужий» («Що посієш, те й збереш»);
- «Головне, щоб ви були людиною» («Ваня старший і Ваня молодший»);
- «Людині потрібні не тільки праця та хліб, а й пісня» («Хліб, праця та пісня»);
- «Коли на материнському полі горе, слід забути про сперечання, гнів, образи, ненависть» («Материнська нива»);
- «Рана від слова загоюється, однак глибокий слід залишає» («Образливе слово»);
- «Вмілим рукам відкрив свої таємниці золотий папір» («Чотири аркуші золотого паперу»).

Можна навести чимало таких цитат з хрестоматії, вони у своїй сукупності визначають виховне ядро особистості, основу якого складають національні та загальнолюдські цінності, етичні норми і правила поведінки [5].

У відродженні національного й духовного в особистості великого значення надає В. Сухомлинський рідному слову, процесу читання рідною мовою, які мають стати духовною потребою людини. Педагог стверджує, що для дитини важливо «багато разів бути у джерела думки, пережити красоту слова» [4, с. 347], а також «мова – це матеріальне визначення думки, а дитина буде знати її лише тоді, коли разом із змістом буде сприймати яскраву емоційну окрасу, живе тримтіння рідного слова» [там само, с. 328].

Узагальнюючи вищезазначене, слід звернути увагу на те, що розвиток матеріальних і духовних потреб особистості В. Сухомлинський завжди розглядав у культурному контексті. Адже, з одного боку, сама особистість є суб'єктом, носієм культури, яка характеризує рівень розкриття її сутнісних сил. У той же час культура визначає досягнутий ступінь матеріального і духовного прогресу. У цьому сенсі культура презентує розвиток людських сил і взаємин людини як суб'єкта соціальної діяльності

визначається в багатстві створених нею матеріальних і духовних продуктів. Розуміння культури як специфічного способу людської діяльності має велике значення для усвідомлення поняття «культура матеріального і духовного споживання».

Культура споживання означає спосіб інтеріоризації сутнісних сил людини, які визначаються в матеріальних і духовних продуктах, вона виконує в житті людини регулятивну функцію, визначає спосіб і спрямованість споживання, його ефективність та соціальну значущість.

В. Сухомлинський не використовував безпосередньо у своїх працях поняття «культура споживання», однак активно проводив думку про те, що культура споживання визначається у збагаченні особистісного потенціалу дитини і спрямуванні його в подальшу на матеріальну і духовну діяльність. Змістовим ядром цього процесу, – вважав вчений, – є гуманізація, яка стверджується в загальнолюдських цінностях. Саме гуманістична природа культури споживання є її системотвірною основою, що впливає на формування соціального та індивідуального в особистості, уміння свідомо впливати на процес задоволення своїх потреб. Виявлення особистістю культури споживання Василь Олександрович вбачав у ситуаціях, коли «у дитини з'являється особистий інтерес, який визначається в піклуванні про суспільне благо, в його серці ніколи не приживутися паростки egoїзму» [4, с. 470].

Слід також зазначити, що для формування культури споживання, як відзначав В. Сухомлинський, важливі знання та переконання особистості, її економічна, екологічна, естетична обізнаність, відповідний етичний розвиток. При цьому культура споживання не формується автоматично, а потребує вольових зусиль самої особистості, готовності до подолання внутрішніх і зовнішніх перешкод. Відтак культура споживання впливає на процес задоволення матеріальних і духовних потреб особистості через реалізацію гуманістичної та пізнавальної функцій.

Таким чином, проблема взаємозв'язку матеріального та духовного у вихованні особистості залишається актуальною в контексті сучасної соціальної та освітньої проблематики. Осмислення педагогічної спадщини В. Сухомлинського з цього питання засвідчує життєдайність ідей вченого, їхнє впровадження в педагогічну практику. Діалектика і гармонізація матеріальних та духовних потреб особистості, створення відповідного освітнього середовища для їхнього розвитку, національне та духовне відродження, формування естетичних смаків, культури споживання людини тощо складають сутність позиції вченого. Звернення до спадщини великого українського педагога і нове «прочитання» його праць дозволить виявити ціннісно-смислову значущість сучасних життєвих подій і культурних явищ, підняти особистісні цінності та смисли людини до їх загальнолюдської значущості.

Література:

1. Кевищас И. Гуманизация воспитательного пространства в контексте образования / И. Кевищас // Современное образование: смыслы и стратегии духовного развития человека / под ред. Б. П. Мартиросяна, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М. : Ленанд, 2013. – 616 с.
2. Сухомлинский В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К., 1978. – 263 с.
3. Сухомлинский В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – Т. 3. – К. : Рад. шк., 1977. – С. 279.
4. Сухомлинский В. Сердце отдаю детям / В. О. Сухомлинский. – К. : Акта, 2012. – 563 с.
5. Сухомлинский В. А. Хрестоматия по этике / сост. О. В. Сухомлинская / В. А. Сухомлинский. – М. : Педагогика, 1990. – 304 с.

Хоружая Л. Л.

ВЗАИМОСВЯЗЬ МАТЕРИАЛЬНОГО И ДУХОВНОГО В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ В. СУХОМЛИНСКОГО

В статье анализируется проблема взаимосвязи материального и духовного, актуализируется их значение в развитии личности. Понять диалектику этих видов

соціальної діяльності, досягти їх баланса на личностному рівні людини, правильно построити педагогічний процес, який дозволяє осмислення педагогіческих ідей В. Сухомлинського в контексті сучасних проблем освіти.

Розкрита сущість позиції вченого щодо діалектики та гармонізації матеріальних та духовних потребностей людини, створення відповідної освітньої середовища для їх розвитку, національне та духовне відродження, формування естетичних смаків, культури споживання людини.

Ключові слова: матеріальні та духовні потребності, соціальна діяльність, освітно-вихователівська середовища, гуманізація, культура споживання.

Khoruzha L L.

THE MATERIALISTIC AND SPIRITUAL INTERCONNECTION IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF VASYL SUKHOMLYNISKYI

The article is focusing on the issue of material and intellectual values linkage and their impact on a personality development. Interpretation of pedagogical ideas by Vasyl Sukhomlonskyi in the current educational problems context will be in help with dialectics of the above mentioned two social activity types' comprehension, ensure their balance for an individual and set up the pedagogical process appropriately.

The core scientist's position concerning materialistic and spiritual needs for the personality's dialectics and harmonization has been revealed, regarding them as social activity components and due to their corresponding education environment creation peculiarities.

The educator-humanist's experience in providing the continuous interconnection of the national and spiritual renaissance processes; their complementarity and mutual enrichment through the four educational cults like that of the Motherland; the man's, the books and the native word cults has been presented in practice.

The person's consuming culture backbone is based on its humanistic nature affecting the personality's social and individual formation, skill to consciously influence own needs satisfaction.

According to the scientist's views humanization makes a content nucleus of the process, realized in the human relationship.

Keywords: material and intellectual values, social activity, educational environment, humanization, consumer culture.

УДК 37.012+910.1 (045)

Шоробура І. М.:

РОЗВИТОК ДУХОВНИХ ПОТРЕБ ДИТИНИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛІНСЬКОГО

У статті розглядаються питання розвитку духовних потреб дитини в педагогічній спадщині В. Сухомлинського, яку наповнює ідея проектування людини. Метою навчально-виховного процесу великий педагог вважав усебічний розвиток особистості. В. Сухомлинський вбачав мету виховання в розвитку творчих сил і здібностей особистості в умовах колективу та на основі етико-естетичних цінностей, інтересів і потреб, спрямованих на творчу працю і саморозвиток. Творчий підхід вчителя до навчання та виховання є дуже важливим. В. Сухомлинський дослідив професію вчителя, її особливості, обґрунтував концепцію формування гуманістичної спрямованості особистості вчителя і сформулював умови його ефективної роботи. Його творча спадщина для сучасних поколінь учителів є джерелом розвитку та вдосконалення професійної педагогічної майстерності.

Ключові слова: школа, педагогічна концепція В. Сухомлинського.

Спадщина В. Сухомлинського для сучасних поколінь учителів – джерело неперервного розвитку та удосконалення професійної психолого-педагогічної

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник наукових праць

Випуск 26

**Коректори – Демченко В.М., Гора Т.В., Несін Ю.М.
Технічний редактор – Кохановська О.В.**

Сторінка 1 з 100. Видання вийшло в листопаді 2015 року
випуск 26. Статті відображені в хронологічному порядку

Сторобія Ольга Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики підготовки та початкової наuczycia в Херсонському національному університеті імені К.Макаренка.

Фундукова Раїса Іванівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри методики підготовки та початкової наuczycia в Херсонському національному університеті імені К.Макаренка.

Підписано до друку 21.09.2015 р. Формат 210x297/8 (A-4)

Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Palatino Linotype.

Умовн.друк.арк. 37,1. Наклад 300.

Друк здійснено з оригінал-макету
у видавництві КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»
Свідоцтво ХС № 74 від 30.12.2011 р.

Адреса видавництва:

вул.Покришева, 41

м.Херсон

73034

тел. (0552) 37-02-00

E-mail: suitti.ks@gmail.com